

Jenni Peltomäki

TAAPEROT TUNNETAITOJEN ÄÄRELLÄ

Myötätuntoteot alle 3 –vuotiaiden varhaiskasvatuksessa

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Elokuu 2022

TIIVISTELMÄ

Jenni Peltomäki: Taaperot tunnetaitojen äärellä – myötätuntoteot alle 3-vuotiaiden varhaiskasvatuksessa
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Kasvatustieteen kandidaatti, varhaiskasvatus
Elokuu 2022

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiä alle 3-vuotiaiden ryhmissä ilmenevistä myötätuntoteoista sekä menetelmistä, joilla lapsia voidaan tukea myötätuntotekoihin. Tavoitteena on lisätä tietoisuutta pienten lasten myötätuntoteoista ja tunnetaidoista sekä kiinnittää näihin huomiota osana kokonaisvaltaista, hyvinvoivaa kasvua.

Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena ja aineisto tutkimukseen kerättiin sähköisesti puolistrukturoidun kyselylomakkeen avulla. Kysely toteutettiin Seinäjoen kaupungin varhaiskasvatuksessa keväällä 2022. Vastauksia kyselyyn saatiin 11 kappaletta varhaiskasvatuksen opettajilta, joilla on kokemusta alle 3-vuotiaiden lasten kanssa työskentelystä. Aineisto käsiteltiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.

Tutkimuksen mukaan alle 3-vuotiaiden varhaiskasvatuksessa nousi esiin kolme tapaa osoittaa myötätuntoa: fyysinen, verbaalinen ja nonverbaalinen. Fyysinen myötätuntoteko pitää sisällään konkreettisia tekoja, joiden avulla toisen mielipahaa pyritään vähentämään. Näitä on muun muassa silittäminen, halaaminen, lohduttavan esineen antaminen ja auttaminen. Verbaalinen myötätuntoteko puolestaan keskittyy sanalliseen lohduttamiseen, keskusteluun ja kannustamiseen. Nonverbaalisessa myötätuntoteossa toisen kokemaan mielipahaan havahdutaan, tunteeseen samaistutaan tai se huomioidaan elein. Tutkimuksen mukaan lasta voidaan tukea ja kannustaa myötätuntotekoihin ryhmän sisäisen vuorovaikutuksen kautta sekä pedagogisen toiminnan avulla.

Tutkimuksen mukaan alle 3-vuotiaiden varhaiskasvatuksessa on tunnistettavissa laajasti erilaisia myötätuntotekoja. Varhaiskasvatuksen opettajilta löytyy moninaisia keinoja tukea lasta myötätuntotekoon tilanteesta riippuen. Tutkimustuloksia tarkastellessa tulee kuitenkin muistaa lasten yksilöllinen kehitys sekä ryhmän sisäinen ikäjakauma. Vaikka pienet lapset ovat kykeneväisiä laajalti myötätuntotekoihin, on varhaiskasvattajan rooli myötätuntoisen kohtaamisen tukemiseen ja kannustamiseen suuri.

Avainsanat: myötätunto, myötätuntoteko, tunnetaidot, varhaiskasvatus

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	ALLE 3-VUOTIAIDEN TUNNETAIDOT	5
2.1	Tunnetaidot käsitteenä.....	5
2.2	Tunnetaidot varhaiskasvatuksessa.....	7
2.3	Alle 3 -vuotiaiden lasten tunnetaitojen kehitys.....	9
3	MYÖTÄTUNTOTEOT	11
3.1	Myötätunto käsitteenä.....	11
3.2	Myötätuntotekojen rakentuminen.....	13
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	16
4.1	Tutkimuskysymykset.....	16
4.2	Tutkimusmenetelmä.....	16
4.3	Aineistonhankinta.....	17
4.4	Aineiston analyysi	18
5	TUTKIMUSTULOKSET	22
5.1	Myötätuntoteot alle 3-vuotiaiden ryhmässä	22
5.2	Myötätuntotekoihin tukeminen ja kannustaminen.....	23
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	26
6.1	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	26
6.2	Johtopäätökset.....	27
	LÄHTEET	31
	LIITTEET	34
TAULUKOT		
	TAULUKKO 1. AINEISTON PELKISTÄMINEN	20
	TAULUKKO 2. AINEISTON RYHMITTELY JA KÄSITTEELLISTÄMINEN	21
KUVIOT		
	KUVIO 1. MYÖTÄTUNNON KOLMIVAIHEINEN PROSESSI: NURHONEN, 2017, MUKAILLEN KANOV YM. 2004 (RAINIO YM. 2020, S. 332)	14

1 JOHDANTO

Tässä tutkielmassa tarkastellaan varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiä alle 3-vuotiaiden myötätuntoteoista sekä menetelmistä, joilla myötätuntotekoja voidaan tukea. Myötätuntoteoilla tässä tutkielmassa tarkoitetaan tekoja, joiden avulla pyritään helpottamaan toisen mielipahaa. Myötätuntoteot pohjautuvat kykyyn tunnistaa toisen mielipaha sekä haluun auttaa surevaa. (Rajala & Lipponen, 2018.) Näin ollen myötätuntoteot ovat pitkälle kytköksissä tunnetaitojen kehitykseen sekä taitoon havainnoida omia ja toisten tunteita.

Myötätuntoteot sekä erilaiset myötätuntokäytännöt on viime aikoina nostettu esiin niin yksilön, että yhteisön hyvinvoinnin näkökulmasta. Vuonna 2016 julkaistussa OECD:n raportissa myötätuntotaidot luokitellaan jopa yhdeksi tulevaisuuden yhteiskuntien voimavaraksi. (Rainio, Kurenlahti, Nurhonen, Pursi, Hilppö & Lipponen, 2020, s. 330.) Myötätuntotekojen rakentumista varhaiskasvatuksessa on alettu tämän jälkeen enenevässä määrin tutkimaan, mutta taaperoikäisistä tutkimuksista on yhä niukasti.

Tutkielma on toteutettu laadullisella tutkimusmenetelmällä ja sen aineisto on kerätty puolistrukturoidun kyselylomakkeen avulla. Aineisto on analysoitu sisällönanalyysiä hyödyntäen. Tutkielman tavoitteena on lisätä tietoisuutta pienten lasten myötätuntoteoista varhaiskasvatuksessa. Sen avulla pyritään nostamaan huomiota pienten lasten tunnetaitojen ja myötätunnon kehityksen tukemiseen ikäkautena, jolloin tunnetaitojen kehitys on hyvin voimakasta. Köngäksen (2019, s. 96) mukaan pohja lapsen koko tunne-elämälle kehittyy ensimmäisen kolmen vuoden aikana, jolloin sen kehityksen tukeminen on myös hyödyllisimmillään. Tutkimuksella halutaan kiinnittää huomiota lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja hyvän itseluottamuksen vahvan pohjan rakentumiselle myötätuntoisen kasvatuksen kautta.

2 ALLE 3-VUOTIAIDEN TUNNETAIDOT

2.1 *Tunnetaidot käsitteenä*

Tässä kappaleessa avataan tunteita ja tunnetaitoja käsitteinä. Aluksi pohjustetaan lyhyesti tunteiden määrittelyä kokemuksellisena ilmiönä, jonka jälkeen määritellään syvemmin tunnetaitojen osa-alueet.

Tunteista puhuttaessa mieleen nousee usein päivittäin koetut perustunteet, joita ovat esimerkiksi viha, pelko, ilo ja suru. Tunteilla on merkittävä tehtävä, sillä ne vaikuttavat voimakkaasti ihmisen käyttäytymiseen ohjaamalla muun muassa vuorovaikutustilanteita sekä säätelemällä kehon ja mielen vireystilaa. (Nummenmaa, 2010, s.11; Seppänen, 2021, s. 18, 24.) Tunteet vaikuttavat ihmisen toimintaan automaattisin reaktioin, joiden avulla ihminen pyrkii vastaamaan kohtaamiinsa haasteisiin. Yhtenä tunteiden ja niistä syntyvien tunnereaktioiden merkittävimpana tehtävänä voidaankin nähdä ihmisen hyvinvoinnin takaaminen. Kun tunnereaktioiden aiheuttamat kehon ja mielen toiminnan muutokset itsessä tunnistetaan, puhutaan tunnekokemuksista. Tiedostetut tunnekokemukset auttavat hahmottamaan omaa suhdetta ympäristöön ja siitä seuranneisiin käyttäytymisvaikutuksiin. (Nummenmaa, 2010, s. 12, 16.)

Tunnetaidot puolestaan ovat koettuja tunteita, tunnereaktioita, laajempi kokonaisuus. Tunnetaitojen avulla voidaan ymmärtää ja hallita tunteidenkirjoa ja omaa käyttäytymistä. Tunnetaidot käsitteenä ovat kokonaisuus, joka pitää sisällään niin omien, että muiden tunteiden tunnistamisen ja nimeämisen, tunteiden ymmärtämisen ja niiden säätelyn sekä tunteiden ilmaisemisen taidot (Seppänen, 2021, s. 40; Jalovaara, 2008, s. 95–96). Siinä missä tunteiden kokemista voidaan määritellä autonomisuuden kautta, vaativat tunnetaidot

enemmän ymmärrystä, tietämystä, harjoittelua sekä tunteiden hallintaa (Nummenmaa, 2010, s.16; Seppänen, 2021, s. 44).

Seppäsen (2021, s. 44) mukaan tunnetaidot pohjautuvat tunteiden havaitsemiseen ja tunnistamiseen. Omat aikaisemmat kokemukset ja niistä syntyneet tiedostamattomat tunteet vaikuttavat usein siihen, miten tunnistamme toisen ihmisen tunteita. Mitä paremmin ihminen tiedostaa omat koetut tunteensa, sen paremmin hän havaitsee ja tunnistaa myös ympärillään näyttäytyviä tunteita. Tunteiden tunnistamisen kannalta oleellista on osata tulkita toisen ihmisen kehonkieltä ja ilmeitä, vaikkakaan aina tulkinta ei osu oikeaan. Nummenmaan mukaan (2010, s. 77) tunnekokemukset puolestaan ovat ihmisten välillä pitkälti samankaltaisia, minkä vuoksi toisen asemaan on yleisesti helppo asettua.

Tunnetaitojen hallintaan ja käsittelyyn liittyy tunteiden tunnistamisen lisäksi tunteiden ilmaisu erilaisin keinoin. Koetut tunnereaktiot aiheuttavat ihmisessä usein käyttäytymisen muutoksia, jotka kuvastavat näitä tunneilmaisuja. Tällaisia näkyviä tunnereaktioita voivat olla esimerkiksi ilosta nauraminen, surusta itkeminen tai vihainen käytös. (Nummenmaa, 2010, s. 76.) Seppänen (2021, s. 50) listaa tunteiden ilmaisukeinoja olevan muun muassa kasvojen ja silmien liikkeet, sanallinen viestintä, kuten äänenpaino ja -sävy, kehonkieli ja eleet, asennot sekä ulospäin annettu vaikutelma, kuten sisäänpäin tai ulospäin kääntyneisyys. Tunteiden ilmaiseminen ja ilmaisun tunnistaminen ovat tärkeä osa ihmisten keskinäistä vuorovaikutusta; niiden avulla ennakoidaan toisen aikeita ja tavoitteita, jolloin voidaan paremmin suhtautua tulevaan tilanteeseen ja siitä syntyvään vuorovaikutteiseen toimintaan (Nummenmaa, 2010, s. 80).

Tunnetaitojen yhtenä osa-alueena pidetään taitoa nimetä ja ymmärtää tunteita. Nummenmaa (2010, s. 82) kuvaakin tunteista keskustelun, tunneviestinnän, vaativan jo hyvin pitkälle kehittyneitä tunnetaitoja. Tunneviestinnän pohjalta löytyy kyky tunnistaa ja tiedostaa omat tunteet sekä niistä johtuvat kehon reaktiot. Tunneviestintään liittyy taito nimetä erilaisia tunteita ja kuvailla näitä tuntemuksia tarkasti. Tässä vaiheessa usein ymmärretään myös tunteiden syy-seuraussuhteet eli mikä tapahtuma on laukaissut kyseenomaisen tunteen, miten nämä syntyneet tunteet itsessä näyttäytyivät ja mitä näiden tunteiden purkaminen vaikutti seuraavaan toimintaan tai tilanteeseen.

Tunteiden ymmärtämisestä siirrytään tunteiden säätelyn vaiheeseen osana tunnetaitoja. Tunteiden säätely vaatii jo hyviä tunteiden tunnistamisen ja tunteista

johtuvien reaktioiden tunnistamisen taitoja. Kun tunteita seuranneet tapahtumat ja omat keholliset tuntemukset ymmärretään, on niiden hallitseminenkin helpompaa. Tunteiden säätelyn avulla voidaan siis vaikuttaa omista tunteista kumpuaviin reaktioihin sekä omaan hetkelliseen tunnekokemukseen. (Nummenmaa, 2010, s. 149.) Nurmiraanta, Leppämäki ja Horppu (2009, s. 55) määrittelee tunteiden säätelyllä pyrittävän helpottamaan etenkin kielteisiä tunteita sekä takaamaan mielen hyvinvointi ja toimintakyky.

Tunteiden säätelyä on jaettu pääsääntöisesti kahteen eri tapaan. Seppäsen (2021, s. 60) mukaan tunteita voidaan säädellä hallitsemalla tunteiden kestoa ja voimakkuutta, jolloin puhutaan esimerkiksi tunteiden hillitsemisestä, sietämisestä tai vahvistamisesta. Nummenmaa (2010, s. 149–151) puolestaan jaottelee tunteiden säätelyn tilannetta ennakoiviin keinoihin sekä tunnereaktion muutosta tukeviin keinoihin. Tilannetta ennakoitavassa tunnesäätelyssä on tunnistettava epämiellyttäviä tunteita herättävä tilanne etukäteen ja pyrittävä omalla ennakoivalla käytöksellä muokkaamaan tunnekokemuksesta parempi. Tunnereaktioon vaikuttavat tunteidensäätelykeinot ovat puolestaan lyhyempi kestoisia. Niiden avulla pyritään vaikuttamaan tunteista kumpuavaan käyttäytymiseen sekä tunteen ilmaisemiseen tunnekokemuksen hetkellä. Tärkeää kuitenkin tunteidenhallinnan kannalta on tunnistaa syyt omille tuntemuksille ja reagoititavoille, jolloin kokonaisvaltainen tunteiden käsittely sekä tunnetaidot voivat kehittyä.

2.2 Tunnetaidot varhaiskasvatuksessa

Tunnetaitoja on yhä enenevässä määrin alettu huomioidaan ja nostamaan esiin myös lasten ja nuorten hyvinvoinnin kannalta. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet sekä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet velvoittavat varhaiskasvatuksen henkilökuntaa tukemaan lasten tunnetaitojen kehitystä osana kokonaisvaltaista pedagogista toimintaa. Näissä suunnitelmissa tunnetaidot yhdistetään osaksi hyvinvoivaa ja terveellistä elämäntapaa. Lisäksi tunnetaitojen avulla vahvistetaan lapsen sosiaalisia suhteita ja vuorovaikutustaitoja. (OPH, 2016, s. 15, 34; OPH, 2022, s. 11, 14.) Jalovaara (2008, s. 98) korostaa tunnetaidoilla olevan merkitystä myös lasten

yleisen viihtyvyyden ja käyttäytymisen näkökannalta; kun tunnetaidot ovat hallussa, toimintaympäristö säilyy rauhallisempana ja lapset ovat motivoituneempia toimintaan. Tunteiden ilmaiseminen toiminnan aikana edistää lapsen oppimiskykyä, kun taas padotut tunteet heikentävät muun muassa lapsen muistia sekä näin vaikeuttaa oppimista (Köngäs, 2019, s. 182).

Tunnetaidoilla on myös monia muita merkityksiä, jotka korostuvat joko nykyhetkessä tai tulevaisuudessa. Kognitiivisten taitojen lisäksi tunnetaidot nähdään välineenä kiusaamisen ehkäisemiseen. Tunteiden ymmärtäminen, käsitteleminen ja sääteleminen lisäävät ymmärrystä omaan ja muiden käytökseen sekä vahvistavat vuorovaikutustaitoja, jolloin myös kiusaamisenuhka pienenee. (Jalovaara, 2008, s. 98; Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2021, s. 2.) Köngäs (2019, s.181) puolestaan nostaa esiin yhteiskuntaan ja sen toimintamalleihin kiinnittymisen näkökulman osana tunnetaitojen hallitsemista. Kognitiivisten taitojen lisäksi lapsen tulee sosiaalisia taitoja sekä yhteistyötaitoja, kuten riitatilanteiden ratkaisua, yhteisön arvoja ja toimintatapoja sekä toisen kunnioittamista – toisien sanoen taitoja, joita hän tulevaisuudessakin tarvitsee yhteiskunnassa toimiessa. Nämä taidot kulkevat käsi kädessä tunnetaitojen opetuksen kanssa, joten mitä nuorempina näiden harjoittelua otetaan mukaan päivittäiseen toimintaan, sen paremmin ne juurtuvat lapselle ominaiseksi toimintatavaksi.

Tunnetaitojen opettaminen varhaiskasvatuksessa on siis monesta syystä tärkeää. Se luo pohjaa monille eri taidoille sekä opettaa yhteisöllisten arvojen noudattamista. Lasten tunnetaitoja voidaan kehittää havainnoimalla omia sekä muiden tunteita, auttamalla lasta tunteiden nimeämisessä sekä lisäämällä tietoisuutta tunteiden ilmaisusta. Myös tunteidensäätelyä opetellaan varhaiskasvatuksessa. (OPH, 2022, s. 11, 14.) Köngäs (2019, s. 183) jaottelee tunnetaitojen opettamisen joko suoranaisesti tunneopetukseen tai yhdistämällä tunnekasvatuksen tunnehetkiin. Tunneopetus on suunnitelmallista toimintaa, jossa käsitellään tunnetaitojen eri osa-alueita kuvitteellisissa tilanteissa. Näissä voidaan käsitellä esimerkiksi tunteiden ilmaisemista ja purkamiskeinoja tai tunteiden ymmärtämistä ja riitatilanteiden selvittelyä. Tunnehetkiin sidottu tunnekasvatus taas on spontaania, arjen tilanteisiin sisältyvää kasvatusta, jossa hetkittäiset tilanteet hyödynnetään opetuksen näkökulmasta. Näissä hetkissä käsiteltävä tunne on vahvasti läsnä.

Varhaiskasvatuksen opettajan näkökulmasta on tärkeää hallita myös omat tunnetaidot, jotta niitä voidaan opettaa eteenpäin myös lapsille. Taitava varhaiskasvattaja osaa tunnistaa ja aistia lasten erilaiset tunnetilat, auttaa lasta tunnetilan käsittelyssä ja hyödyntää näitä tilanteita myös opetuksen näkökulmasta (OPH, 2022, s. 11, 14; Jalovaara, 2008, s. 98). Köngäksen (2019, s. 180) mukaan aikuiset eivät välttämättä ymmärrä tunnetaitojen tärkeyttä kokonaisvaltaisessa oppimisessa ja lapsen kehityksessä, minkä vuoksi osa aikuisista ei hyödynnä tunnetaitoja ja niiden käsittelyä osana opetusta. Jalovaara (2008, s. 95) toteaaakin, että jokaisen kasvatusalalla työskentelevän tulisi myös itse kehittää omia tunnetaitojaan koulutuksen avulla, jolloin niiden opettaminen ja pedagogisesti hyödynnettävien tilanteiden huomaaminen helpottuisi. Myös Nurmimirinta ym. (2009, s. 56) korostavat aikuisen merkitystä tunnetaitojen ja tunteiden säätelytaitojen opetuksessa: aikuiset näyttävät esimerkillään, miten tunteista puhutaan, miten riitatilanteet selvitetään ja miten lasten tunteet huomioidaan.

2.3 Alle 3 -vuotiaiden lasten tunnetaitojen kehitys

Koska tämä tutkimus on rajattu koskemaan alle 3-vuotiaiden varhaiskasvatusta, käsitellään tässä kappaleessa lasten tunnetaitojen kehitystä ainoastaan tähän ikäkauteen saakka. Varhaisia tunnekokemuksia pidetään erittäin tärkeänä osana lapsen persoonallisuuden muodostuksessa sekä tunne-elämän suunnannäyttäjänä. Lapsuudessa koetut emotionaaliset tapahtumat muokkaavat tunneaivojen hermoratoja. Tämän johdosta aikaisemmat, vahvat tunnekokemukset vaikuttavat helposti lapsen tunnepohjaiseen toimintaan ja persoonaan kehittymiseen myös jatkossa. Mitä vahvempia aikaisemmat tunnekokemukset ovat, sitä vahvemmin ne juurtuvat lapsen tavaksi toimia. Aivot ja niiden hermosoluyhteydet kehittyvät kaikkein nopeimmin ensimmäisen kolmen ikävuoden aikana, jonka jälkeen yhteyksien muodostuminen hidastuu. Kuitenkin esimerkiksi toimintaamme säätelevä ylin kuorikerros muokkaantuu ja kehittyy vielä aikuisenakin. (Jalovaara, 2008, s. 19.) Tästä voidaan päätellä aikaisten emotionaalisten kokemusten vaikutukset olevan ensimmäisen kolmen ikävuoden

aikana merkittävän suuria, jonka vuoksi on erityisen tärkeää tarjota lapselle positiivisia emotionaalisia kokemuksia niin varhaiskasvatuksessa, että kotona.

Köngäs (2019, s. 91–92) muistuttaa eri tunteiden vaikuttavan lapsen aivoihin ja syntyviin tunnetiloihin eri tavoin. Koska pieni lapsi tottuu usein jo vauvana hellyyteen ja hyvään oloon, tämä ei tuota lapselle yhtä suuria tunteita kuin pelko ja ahdistus. Tämän vuoksi näistä jälkimmäisistä tunteista, pelosta ja ahdistuksesta, usein jää suuremmat muistijäljet. Hiljalleen lapsi oppii yhdistämään tunnepohjaiset muistijäljet omaan ympäristöönsä ja alkaa näin kehittämään omaa persoonaansa ja maailmankuvaansa.

Kahden ja kolmen vuoden ikäpylväät ovat merkittävä vaihe lapsen kokonaisvaltaisessa kehityksessä, mikä vaikuttaa myös yksilöllisesti lapsen tunnetaitojen kehittymiseen. Kaksivuotias lapsi kokee Köngäksen (2019, s. 92–93) mukaan sisällään jo monenlaisia tunteita, osaamatta kuitenkaan sanallistaa ja nimetä niitä. Nurmiraanta, Leppämäki ja Horppu (2009, s. 55) puolestaan toteavat kielellisen kehityksen vaikuttavan lapsen taitoihin nimetä tunteita ja keskustella niistä. Tämä taito heidän mukaansa kehittyy noin kahden vuoden iässä. Lapsen emotionaalisen kehityksen kannalta voidaan kuitenkin todeta tässä kohtaa olevan tärkeää, että aikuinen on tukemassa lasta ymmärtämään omia tunnekokemuksiaan. Lasta voi tukea nimeämällä tunteita ja sanoittamalla, miltä lapsesta saattaa sillä hetkellä tuntua. Tämä auttaa lasta ymmärtämään omia tuntemuksia ja sen aiheuttamaa toimintaa omassa kehossa ja käytöksessä. (Köngäs, 2019, s. 93.) Kolmen vuoden iässä lapsi ymmärtää jo hyvin sekä omia, että muiden tunteita. Hän osaa yhdistää tunteen syy-seuraussuhteet ja tulkita myös toisen tunnepohjaista käyttäytymistä (Nurmiraanta, Leppämäki & Horppu 2009, s. 55.)

Pohja tunne-elämälle syntyy tällä ikäkaudella mutta toistuvalla tunne-elämän tuella ja uusilla kokemuksilla voidaan vielä mahdollisesti muokata vahvoja tunnejälkiä. Koska tunnetaidot ovat alkuvaiheessa, on näiden kehittymistä hyvä lähteä tukemaan jo pienestä iästä lähtien. Varhainen emotionaalisen kehityksen tukeminen ennaltaehkäisee tulevaisuuden vaikeuksia ja alle 3-vuotiaana tapahtuvan tunne-elämän tukemisen nähdään vaikuttavan kaikkein hyödyllisimmin lapsen tulevaisuuteen. (Jalovaara, 2008, s. 19; Köngäs, 2019, s. 96.)

3 MYÖTÄTUNTOTOTEOT

3.1 *Myötätunto käsitteenä*

Tässä kappaleessa avataan myötätunnon käsitettä sekä sen ilmenemisen muotoja eri näkökulmista. Näiden näkökulmien myötä pyritään lisäämään ymmärrystä, miten myötätunto voi ilmetä varhaiskasvatuksessa.

Myötätunto käsitteenä on hyvin moninaisesti tulkittavissa ja se saatetaan ymmärtää hieman eri tavoin näkökulmasta riippuen. Myötätuntoa voidaan tulkita sekä uskonnollisesta, filosofisesta ja sosiologisesta näkökulmasta, että psykologisesta sekä tunteita ja toimintaa kuvaavasta näkökulmasta. Nämä teemat painottavat eri myötätunnon nostamia piirteitä esiin, kuten syitä myötätunnon kokemiselle ja auttamiselle tai sen muodostamia yhteisöllisiä arvoja. Yhteistä myötätunnon käsitteen avaamiselle, näkökulmasta riippumatta, on kuitenkin toisten kärsimyksen tai laajemmin myös muiden tunteiden huomioiminen ja niissä myötäeläminen. Eri uskonnollisia näkökulmia tarkastellessa, myötätunnossa tärkeänä elementtinä korostuu sen osoittaminen jokaista kohtaan. Filosofisesti tutkittaessa painotetaan myötätunnon perimmäisiä syitä sekä myötätunnosta kumpuavien tekojen pyyteettömyyttä. Useissa tieteenaloissa myötätuntoa tutkitaan suhteessa yksilöön ja yksilöiden väliseen toimintaan. Sosiologia puolestaan nostaa esiin yhteiskunnallisten rakenteiden ja yhteisöllisyyden puolta – miten myötätunto näkyy eri toimintakulttuureissa ja miten näiden toimintakulttuureiden lait, arvot ja käytänteet vaikuttavat myötätuntoon. (Seppänen, Pessi, Grönlund & Paakkanen 2017.)

Pessi ja Martela (2017, s.13–14) ovat tutkineet myötätuntoa CoPassion-nimisessä tutkimusprojektissa, jossa he selvittivät suomalaisten näkemyksiä myötätunto -käsitteestä. Myötätunto-sanana saa aikaan voimakkaita tunteita ja kuvastaa vahvasti eri yksilöiden välisiä sideitä. Pessi ja Martela tiivistävät myötätunnon merkityksen kolmen T:n kautta, jotka ovat tietoisuus, tunne ja toiminta. Tietoisuudella tarkoitetaan kykyä tunnistaa ja ymmärtää toisen ihmisen

tunteet ja tilanteet. Sana 'tunne' kuvaa puolestaan koettua tunneyhteyttä toiseen sekä halua auttaa toista. Toiminta kuvastaa konkreettisia tekoja, joilla toisen oloa helpotetaan. Nämä kolme myötätuntoa määrittelevää käsitettä nousevat esiin myös muissa tutkimuksissa sekä artikkeleissa.

Rajalan ja Lipposen (2018) mukaan varhaiskasvatuksessa hyödynnetään usein psykologista näkökulmaa, joka käsittää myötätunnon tunteena, ihmiselle tyypillisenä luonteenpiirteenä tai taitona. Myötätunto sekoitetaan helposti sille samankaltaisiin tunteisiin, kuten sääliin, suruun, sympatiaan tai empatiaan. Psykologisen tulkinnan mukaan myötätunnolle olennaista on toisen kärsimyksen havaitseminen sekä tästä seuranneen empaattisen huolen syntyminen. Myötätunto käsitetään lisäksi tekona tai ajatuksena, joiden avulla halutaan helpottaa toisen ahdistusta tai kärsimystä.

Useimmiten myötätunto sekoitetaan empatiaan, jolla tarkoitetaan kykyä ymmärtää toisen tunteita ja kokemaan sekä asettua toisen asemaan. Myötätunto vie empatian kokemuksen yhä pidemmälle, jolloin myötätunnon kokemus johtaa tekoihin, kuten auttamiseen, jakamiseen ja mukaan ottamiseen. Empatia itsessään ei sisällä vielä tekoja toisen hyväksi, vaikka toisen asemaan osataankin asettua. (Lipponen, 2016, s. 2; Pessi & Martela, 2017, s. 14.) Erona empatian ja myötätunnon välillä voidaan nähdä myös hyväntahtoisuuden periaate – toisin kuin myötätunto, empatiaa ei aina koeta hyväntahtoisena, vaan se voi johtaa myös kiusaamiseen. (Rajala, Kontiola, Hilppö & Lipponen, 2019, s. 3). Myötätunto pohjautuu siis taitoon tunnistaa toisen kärsimys sekä haluun helpottaa tätä kärsimystä. Myötätunto ei ole vain ajatus tai tunne toisen kokemuksesta, vaan siihen liittyy usein jokin teko, minkä avulla toisen oloa pyritään parantamaan. Tällainen teko voi olla edellä mainittujen auttamisen ja mukaan ottamisen lisäksi lohduttaminen, koskettaminen tai auttaminen. Tutkimusten mukaan myötätunnon kokeminen toista kohtaan on haastavampaa, mikäli yksilöt eroavat kulttuuriltaan, uskonnoltaan, kieleltään, sukupuoleltaan tai iältään toisistaan (Lipponen, 2016, s. 2; Rajala ym., 2019, s. 4.)

Myötätuntoa voidaan lähestyä myös yhteisön näkökulmasta, jolloin tutkitaan yhteisön toimintakulttuuria sekä käytänteitä myötätunnon ympärillä. Filosofi Martha Nussbaum on korostanut myötätunnon olevan merkityksellisessä osassa sellaisia yhteisöjä, joissa toisista välitetään ja huolehditaan. Näissä yhteisöissä toimintakulttuuria luodaan lisäksi tasa-arvon ja

oikeudenmukaisuuden kautta. (Rainio, Kurenlahti, Nurhonen, Pursi, Hilppö & Lipponen, 2020, s. 332.) Myötätuntoista toimintakulttuuria voidaan luoda tukemalla yhteisöä säännölliseen toista huomioivaan käyttäytymisen malliin sekä luomalla yhteisölle käytänteitä, sääntöjä ja rutiineja myötätunnon ympärille. Tällaisia käytänteitä varhaiskasvatuksessa voi olla esimerkiksi lämmin ja huomioiva vuorovaikutus, jokaisen kohtaaminen heti hoitoon tullessa sekä lapsen salliminen tulla syliin tai toisen halaaminen. (Rajala, Lipponen, Pursi & Abdulhamed, 2017, s. 169–170.) Rajalan ym. (2019, s. 2) mukaan myötätuntoinen kasvattaminen lisää lapsen ja aikuisen välistä turvallista suhdetta ja lisää myötätuntoista vuorovaikutusta myös muiden kohtaamisessa. Myötätunto kuuluu osaksi lapsuuden välttämättömiä kiintymyssuhteita, joissa myös turvallisuudentunne, hoiva ja huolenpito ovat läsnä (Salmi, Rajala & Lipponen 2022, s. 235).

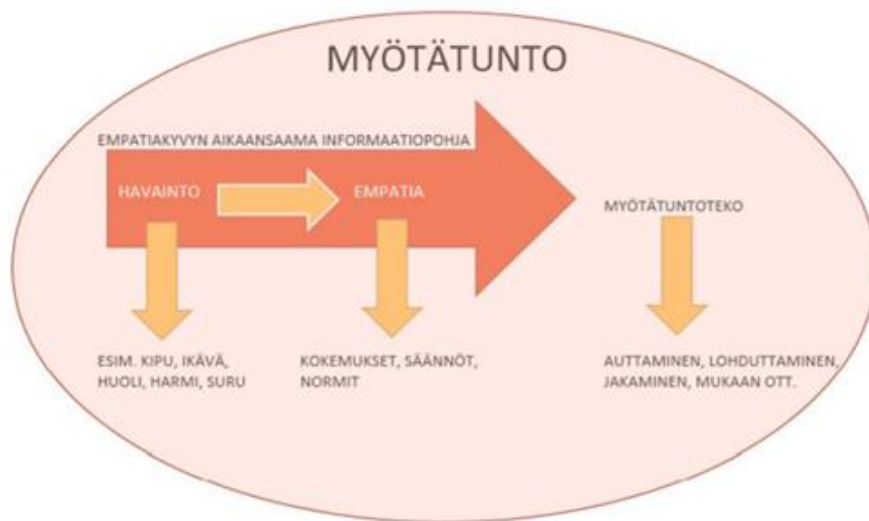
3.2 Myötätuntotekojen rakentuminen

Myötätuntoteoilla tarkoitetaan tekoja, joiden avulla pyritään helpottamaan toisen kärsimystä ja mielihahaa. Mielipaha tai kärsimys voi johtua erilaisista epämiellyttävistä tunteista, esimerkiksi surusta, vihasta, huolesta, harmista, pelosta tai ikävästä. (Rajala ym., 2019, s. 3.) Myötätunto ja siihen pohjautuvat myötätuntoteot rakentuvat kolmivaiheisen prosessin kautta (kuvio 1). Ensimmäinen vaihe on havainto toisen kärsimyksestä tai mielihahasta. Tämä vaihe vaatii tarkkaa havainnointia sekä ymmärrystä toisen tunteista, sillä mielihaha ei välttämättä välity voimakkaana muutoksena käyttäytymisessä. Kuitenkin tunnekokemuksena mielihaha voi olla hyvinkin voimakas. Tarkkaavaisuus korostuu etenkin varhaiskasvatuksessa, jossa lapset eivät osaa välttämättä vielä ilmaista ja sanoittaa kunnolla omia tunteitaan. (Rainio ym., 2020, s. 333.)

Toisessa vaiheessa havaittu mielihaha aiheuttaa henkilölle halun auttaa mielihahasta kärsivää. Havainto herättää empatian tunteen, jolloin henkilö kykenee asettumaan toisen asemaan ja ymmärtämään tämän kokemaan mielihahaa. Omat aikaisemmat kokemukset sekä yleiset säännöt ja normit vaikuttavat pitkälti empatiakykyyn ja empaattisen huolen kokemiseen. (Rainio ym., 2020.) Empaattinen huoli voi sisältää monia eri tunteita ja näiden

yhdistelmiä, kuten empatiaa, sympatiaa, lempeyttä, surua tai harmistusta (Rajala ym., 2019, s. 3). Nämä myötätuntoprosessin kaksi ensimmäistä vaihetta, havainto ja empatian herääminen, muodostavat empatiakyvyn herättämän informaatiopohjan. Tämä informaatiopohja mahdollistaa myötätuntoprosessin viimeisen vaiheen, jossa tunnepohjaiset kokemukset aikaansaavat halun toimia. (Rainio ym., 2020, s. 333.)

Viimeisessä eli kolmannessa vaiheessa koettu empatia johtaa tekoihin, joilla pyritään lieventämään toisen mielipahaa ja kärsimystä. Näitä tekoja kutsutaan myötätuntoteoiksi. Myötätuntoteot voivat olla toisen lohduttamista, auttamista, mukaan ottamista, suojelemista ja jakamista. (Rainio ym., 2020, s. 333.) Salmi ym. (2022, s. 234–235) toteavat etteivät myötätuntoteot välttämättä aina toteudu, vaikka empaattinen huoli herää. Myötätuntoteojen toteutumiseen voi vaikuttaa tekijän arvioima hyödyllisyys, ajatus siitä ansaitseeko toinen myötätuntoa sekä mahdolliset myötätuntoteon vaikutukset itselle.

KUVIO 1. Myötätunnon kolmivaiheinen prosessi: Nurhonen, 2017, mukailen Kanov ym. 2004 (Rainio ym. 2020, s. 332).

Salmen ym. (2022, s. 242) tutkimuksen mukaan varhaiskasvatuksessa myötätuntoteon rakentuminen lähtee liikkeelle lapsen tai aikuisen tekemästä havainnosta toisen mielipahasta. Tilanne voidaan huomata lapsen toiminnan ja

käyttäytymisen muutoksista tai tunteiden näyttämisestä kehonkielen avulla, elein sekä sanoin. Mieli-paha voi näkyä myös tottelemattomuutena ja sääntöjen rikkomisena. Varhaiskasvatuksessa usein saatetaan tulla kertomaan myös omasta tai toisen pahasta mielestä aikuiselle tai aikuiset voivat ennakoida tilanteita, joissa pahan mielen on yleisesti tunnistettu tulevan. Varhaiskasvattajan tulee osata sensitiivisesti huomioida lasten tunteita ja tarpeita. Ennakoidessaan tulevaa, myötätuntotekoja voidaan pyrkiä toteuttamaan lapselle jo ennen mieli-pahan syntymistä, jolloin voidaan välttyä suuremmalta mieli-pahalta.

Varhaiskasvatuksessa lapset useimmiten kokevat mieli-pahaa tapaturman sattuessa tai satuttaessaan itsensä esimerkiksi kaatumalla. Lisäksi pukeutumistilanteet ja koti-ikävä nostattavat harmin tunteita. Tällaisissa tilanteissa myötätuntoteot tulevat esiin sekä lasten välisinä, että aikuisen ja lapsen välisinä kohtaamisina. Lapsen osoittamiin myötätuntotekoihin vaikuttavat hänen aikaisemmat omakohtaiset kokemuksensa myötätunnosta sekä hyvästä huolenpidosta. Omien kokemusten lisäksi myötätunnon kehitystä tukevat mahdollisuudet osoittaa myötätuntoa ja empatiaa toiselle henkilölle. Kun lapsi otetaan mukaan erilaisiin lohdutustilanteisiin, hänen taitonsa lohduttaa muita itsenäisesti kehittyvät. (Salmi, Rajala & Lipponen, 2022, s. 235.)

Aina myötätuntoteko ei myöskään varhaiskasvatuksessa toteudu. Se voi johtua resurssien puutteesta, jolloin ei ehditä vastaamaan jokaisen lapsen myötätunnon tarpeeseen, mieli-pahaa ei välttämättä huomata tai koetaan, ettei myötätuntoa tilanteessa ansaita. Mieli-pahan voidaan myös ajatella kuuluvan osaksi elämää sekä opettavan lapselle pettymyksen sietoa. (Salmi ym., 2022, s. 247–248.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tutkia varhaiskasvatuksen opettajien näkökulmia alle 3-vuotiaiden varhaiskasvatuksessa tunnistettavista myötätuntotoeista sekä tukemisen menetelmistä. Tutkimuksen avulla saadaan käytännöntietoa pienten lasten myötätunnosta ja tavoista osoittaa myötätuntoa. Samalla pyritään selvittämään, miten lasta voidaan tukea myötätuntoiseen toimintaan.

Varsinaiset tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaisia myötätuntotekoja alle 3-vuotiaiden ryhmissä työskentelevät varhaiskasvatuksen opettajat tunnistavat?
2. Miten alle 3-vuotiaita lapsia tuetaan ja kannustetaan myötätuntotekoihin?

4.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Laadulliselle tutkimukselle ominaista on tutkia elettävää maailmaa, ja muodostaa tutkittavasta ilmiöstä moninaista tietoa sekä lisätä ymmärrystä ilmiötä kohtaan (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006). Tässä tutkimuksessa pyritään monipuolisesti selvittämään myötätuntotekojen ilmenemistä varhaiskasvatuksessa sekä lisäämään tietoisuutta myötätunnon merkityksistä.

Laadullisen tutkimuksen tapaan tämä tutkimus pohjautuu kyselyyn vastanneiden yksilöllisiin kokemuksiin sekä kokemuksista syntyviin näkökulmiin tutkitusta aiheesta. Tässä tutkimuksessa myötätunnon ilmiötä tarkastellaan varhaiskasvatuksen opettajien kokemusten ja heidän tekemien tulkintojen pohjalta. Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää muistaa jokaisen yksilöllinen

tapa tulkita, ymmärtää, kokea ja havainnoida ympäristöään ja omaa suhdetta tutkittuun ilmiöön. (Juuti & Puusa, 2020.)

Myös tutkijan rooli vastausten tulkitsijana on merkittävä, sillä tutkija voi omista kokemuksista kumpuavalla analyysillaan huomaamattaan vaikuttaa tutkimuksen suuntaan. Laadulliselle tutkimukselle ei voida etukäteen määrittää oikeita vastauksia, vaan sen kautta voidaan nostaa esiin vastausten perusteella löydettäviä tyypillisiä näkökulmia aiheesta. (Juuti & Puusa, 2020; Kiviniemi, 2018) Kiviniemi (2018) korostaakin laadulliselle tutkimukselle olennaista olevan käytännöstä ja aineistosta nousevat käsitykset tutkittavasta ilmiöstä. Näin ollen tutkimus ei lähtökohdiltaan perustu valmiille tieteellisille teorioille. Teoreettiset käsitykset kuitenkin usein ovat vuorovaikutuksessa tutkittavan aineiston kanssa, jolloin tutkijan käsitykset ilmiöstä vaikuttavat tutkimuksen saamaan suuntaan. Sekä Kiviniemi, että Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka (2006) kritisoivatkin laadullisen tutkimuksen näkemistä puhtaasti aineistolähtöisenä.

Koska laadullinen tutkimus hakee ymmärrystä ja kokemusta ihmisen elämismaailmasta, on kokemusten kysely sille soveltuva aineistonkeruutapa. Kokemusten kautta saadaan usein laaja kuva ilmiön erilaisista merkityksistä. (Puusa, 2020.) Yhtenä aineistonkeruumuotona voidaan käyttää puolistrukturoitua kyselylomaketta, jolloin kysymykset etenevät valmiin rungon mukaan (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006). Laadullisen tutkimuksen aineistossa painotetaan suuren aineistomäärän sijaan sen laadukkuutta. Tutkimus pohjautuu merkitysten löytämiseen sekä aineiston monipuoliseen analysoimiseen. (Eskola & Suoranta, 1998.)

4.3 Aineistonhankinta

Tämän tutkimuksen tavoitteena on kerätä tietoa myötätuntoteoista alle kolmevuotiaiden varhaiskasvatuksessa. Tutkimuksen aineisto kerättiin sähköisesti varhaiskasvatuksen opettajille suunnattujen puolistrukturoitujen kyselylomakkeiden avulla (liite 1). Kyselylomake muodostuu taustatiedoista sekä avoimista kysymyksistä, jolloin tutkimukseen osallistuvat pääsevät vastaamaan kysymyksiin omista kokemuksistaan kummuten. Puusa (2020) toteaaakin puolistrukturoidun kyselyn etuja olevan tutkittavien omien kokemusten sekä näkemysten esiin tuleminen tutkittavasta aiheesta. Tällöin tutkimuksesta voi

nousta esiin myös uusia näkökulmia, joita tutkija ei ole osannut huomioida kyselyä tehdessään.

Eskola ja Suoranta (1998) painottavat tutkijan roolia osata valikoida aineistonkeruu tutkimuksen näkökulmasta keskeisten piirteiden mukaisesti. Aineistonkeruun pohjalla merkityksellisenä näyttäytyy tutkimuksen yhteiskunnalliset merkitykset, oman tutkimuksen teoreettinen viitekehys sekä sille tunnusomaiset piirteet. Koska tutkimukseni on rajattu koskemaan alle 3-vuotiaiden varhaiskasvatusta, tutkimuksessa on kiinnostuttu juuri taaperoikäisten varhaiskasvatuksessa parhaillaan työskentelevien tai aikaisemmin työskennelleiden opettajien näkemyksistä. Haastateltavien kokemus taaperoiden kanssa työskentelystä tarkastetaan kyselylomakkeen taustatiedoissa, jolloin tutkimusaineistoksi saadaan relevanttia tietoa oikeasta kohderyhmästä. Taustatietojen avulla voidaan rajoittaa tutkimusaineistoa sekä kohdistaa otanta vastaamaan mahdollisimman hyvin tutkimukseen.

Taustatietojen lisäksi kyselylomake sisältää viisi avointa kysymystä. Kolmen avoimen kysymyksen avulla pyritään selvittämään millaisia myötätuntotekoa varhaiskasvatuksen opettajat tunnistavat varhaiskasvatusympäristössä. Kaksi avointa kysymystä puolestaan kartoittaa keinoja tukea lasten myötätuntotekoa. Kysely pyritään pitämään yksinkertaisena, jolloin varhaiskasvatuksen työntekijät ehtisivät vastata kyselyyn kiireisen työpäivänkin keskellä. Kyselylomake lähetettiin sähköisesti Seinäjoen kaupungin varhaiskasvatuksessa työskenteleville varhaiskasvatuksen opettajille. Tutkimusaineisto kerättiin maaliskuussa 2022, jolloin kysely pidettiin avoimna vastaajille kolmen viikon ajan. Vastauksia tutkimukseen saatiin 11 kappaletta.

4.4 Aineiston analyysi

Tämän tutkimuksen aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Sisällönanalyysi sopii hyvin tekstimuotoisen aineiston käsittelyyn. Sen tavoitteena on tiivistää ja kuvailla tutkitun ilmiön pääkohdat selkeästi. Selkeyttämällä aineistoa ja siitä saatavaa informaatiota, pyritään tekemään luotettavia tulkintoja sekä muodostamaan loogisia johtopäätöksiä aiheesta. Sisällönanalyysin voi tehdä joko aineisto- tai teorialähtöisesti sekä induktiivisesti tai deduktiivisesti. Induktiivisessa analyysissä tekstiä käsitellään yksittäisistä

merkityksistä yleisiin, kun taas deduktiivisessa analyysissä korostuu päättelyn tekeminen yleisistä merkityksistä yksittäisiin. Tässä tutkimuksessa sisällönanalyysiksi on valittu induktiivinen aineistolähtöinen analyysi, jolloin analysointi lähtee puhtaasti saadusta aineistosta ilman valmiita teoriamalleja. Tällöin analyysi pohjautuu tutkimuksen tavoitteisiin sekä tutkimuskysymyksiin, joihin nojaten aineiston sisältöä lähdetään tutkimaan. (Tuomi & Sarajärvi, 2020.)

Miles ja Huberman ovat jaotelleet aineistolähtöisen sisällönanalyysin etenevän kolmen vaiheen, redusoinnin, klusteroinnin ja abstrahoinnin kautta. Ensimmäisessä vaiheessa redusoidaan eli pelkistetään aineistoa yksinkertaisempaan muotoon. Aineistosta etsitään tutkimuskysymyksille olennaista tietoa, joita poimitaan pelkistetyin ilmauksin toiselle datalle. Aineiston käsittelyä helpottaa, kun pelkistetyt ilmaukset sijoitetaan allekkain. Samalla voidaan etsiä aineistosta yhtäläisyyksiä. (Tuomi & Sarajärvi, 2020.)

Aloitin tutkimusaineiston analyysin kokoamalla erillisistä kyselylomakkeista muodostuvan tutkimusaineiston yhteen samalle tiedostolle, jolloin aineiston ja kyselylomakkeiden käsittely helpottuu. Käsittelin eri tutkimuskysymyksiin viittaavat vastaukset erikseen, jolloin aineiston analysointi oli selkeämpää. Aineiston koonnin jälkeen aloitin analyysin redusoidamalla eli pelkistämällä vastauksia. Huomasin, että kyselyyn oli osittain vastattu jo hyvin yksinkertaisesti, mutta pidempiäkin vastauksia aineistosta löytyi, jolloin pelkistäminen onnistui. Taulukossa 1 esimerkkejä pelkistämävaiheesta.

TAULUKKO 1. Aineiston pelkistäminen

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus
Autetaan sukkia tms. pikkuvaatteita päälle kaverille (ennemmin kuin omia vaatteita itselle).	Autetaan pukeutumisessa
Leikissä lapset jakavat leluja keskenään	Lelujen jakaminen

Pelkistämisen jälkeen aloitin aineiston ryhmittelyn eli klusteroinnin. Aineistosta etsittiin samankaltaisuuksia, joiden pohjalta aineistoa jaoteltiin ryhmiin. Jaettu aineisto muodostettiin alaluokiksi ryhmien sisällön mukaan. Ryhmittelyssä alaluokka nimetään ryhmän sisältöä kuvaavin käsittein. Jaotteluperusteena voidaan käyttää sisältöä kuvaavaa piirrettä, ominaisuutta tai käsitystä. Aineiston jaottelua ja luokkien yhdistämistä jatketaan edelleen tarpeen mukaan yläluokiksi sekä pääluokiksi, kunnes päädytään yhdistävään luokkaan, joka vastaa tutkimuskysymyksiin. Tämän jälkeen aineisto abstrahoidaan eli luodaan tutkimuksen kautta syntyneet teoreettiset käsitteet ja johtopäätökset. (Tuomi & Sarajärvi, 2020.) Alapuolella taulukossa 2 näkyy esimerkki tutkimusaineiston ryhmittelystä sekä käsitteellistämisestä.

TAULUKKO 2. Aineiston ryhmittely ja käsitteellistäminen

Alaluokka	Yläluokka	Yhdistävä luokka
Läheisyys Hellyydenosoitukset (Tasavertaisen) suhteen luominen Tunteiden näyttäminen	Lämmin vuorovaikutus	Ryhmän sisäinen vuorovaikutus
Toiminnan ja tunteiden sanoittaminen Keskustelu	Sanoittaminen ja keskustelu	

Tässä tutkielmassa aineisto ryhmiteltiin ensin alaluokiksi, jotka yhdistettiin molemmissa tutkimuskysymyksissä viiteen yläluokkaan. Yläluokat puolestaan yhdistettiin myötätuntotekojen tunnistamisessa kolmeksi yhdistäväksi luokaksi, joita ovat fyysinen, verbaalinen ja nonverbaalinen tapa osoittaa myötätuntoa. Myötätuntotekojen tukemisessa yhdistäviä luokkia muodostui kaksi kappaletta: ryhmän sisäisen vuorovaikutuksen kautta tukemalla sekä pedagogisen toiminnan keinoin.

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Myötätuntoteot alle 3-vuotiaiden ryhmässä

Alle 3-vuotiaiden varhaiskasvatuksessa työskentelevät varhaiskasvatuksen opettajat tunnistavat ryhmässään moninaisesti erilaisia myötätuntotekoja. Vastausten perusteella jaottelin myötätuntoteot fyysiseen, verbaaliseen ja nonverbaaliseen tapaan osoittaa myötätuntoa, joita varhaiskasvatuksessa vaihdellen toteutetaan. Alle 3-vuotiaiden varhaiskasvatuksessa tunnistettavat myötätuntoteot liittyvät pitkälti lohduttamiseen, auttamiseen, antamiseen, jakamiseen ja läsnäoloon.

Fyysinen toiminta pitää sisällään erilaisia konkreettisia tekoja, joiden avulla toisen mielipahaa pyritään vähentämään. Kyselyn vastauksissa nousi esiin erilaiset hellyydenosoitukset, kuten silittäminen, halaaminen ja kosketus. Lisäksi niissä toistui toisen huomioiminen antamalla tälle jokin lohduttava esine, esimerkiksi lelu tai tutti. Lohduttamisen, antamisen ja auttamisen lisäksi teoissa tuli esiin myös joustaminen ja jakaminen, jolloin esimerkiksi oma lelu saatetaan riitatilanteessa antaa toiselle. Toisen mielipahaa pyrittiin helpottamaan lisäksi auttamalla toista, joka korostui erityisesti pukeutumistilanteissa.

”On silitetty harmituksissaan olevaa kaveria. Osa myös auttaa hienosti toisiaan esimerkiksi pukemisessa (kengät, sukat jne.)”

”Pukemisessa autetaan (sukissa, kengissä..), jos toiselta on otettu lelu ja toinen on pahoittanut siitä mielensä, toinen saattaa rientää antamaan toista lelua tilalle, jos toinen kaatuu, häntä saatetaan silittää ja siten lohduttaa”

Verbaalinen myötätunto ilmenee puolestaan vuorovaikutukseen, keskusteluun sekä lohduttaviin sanoihin liittyvien myötätuntotekojen kautta. Tällaisia ovat esimerkiksi ystävälliset sanat toiselle sekä kehuminen ja kannustaminen. Lisäksi erilaiset keskustelut nousivat vastauksissa esiin: toista kuunnellaan, kysytään mikä hätänä ja sanoitetaan tilannetta. Aikuisen

avustuksella mielipahaa voidaan käsitellä myös yhdessä, jolloin pyritään ratkaisemaan mielipahaa aiheuttavia ongelmia sekä sovittelua ongelmatilanteita.

”Lapset tunnistavat ja sanoittavat toisen lapsen pahaa mieltä. Lapset saattavat auttaa oma-aloitteisesti toinen toistaan vaikkapa pukemistilanteissa. Lapset (jotka osaavat jo puhua enemmän) saattavat kehua ja kannustaa toinen toistaan ja sanoa ystävällisiä sanoja.”

”Toinen lapsi tulee viereen katsomaan, jos toinen esimerkiksi itkee ja ne jotka osaavat jo puhua, saattavat kysyä mikä hätänä...”

”..Lapsen kanssa pyritään keksimään ratkaisut, ei vain määrätä mitä lapsi tekee tai miten hän toimii.”

Nonverbaalinen myötätunto näkyi vastauksissa toisen tunteiden huomioimisena sekä samaistumisena toisen tilanteeseen ja tunteeseen. Vastauksissa nousi esiin pysähtyminen ja toisen mielipahan huomaaminen. Toisen mielipahaa voidaan ihmetellä tai siihen voidaan reagoida elein, kuten hymyn tai katseen jakamisella. Myötätuntoa osoitetaan myös myötäelämällä ja samaistumalla toisen tilanteeseen, kuten itkemällä myötätunnosta tai yhtymällä toisen iloon. Myös läsnäolo nousi esiin lohduttavana tekona.

”Myötätuntoitku on yksi kaikista yleisin pienimmillä”

”..paikalle pysähtyminen esim toisen itkiessä.”

”Huomataan, jos toinen itkee tai häneen sattuu. Saatetaan osoittaa ja ihmetellä, on selitetty esimerkiksi, että toisella on paha mieli.”

5.2 Myötätuntotekoihin tukeminen ja kannustaminen

Tutkielman mukaan lasta voidaan tukea ja kannustaa myötätuntotekoihin ryhmän sisäisen vuorovaikutuksen kautta sekä pedagogisen toiminnan avulla. Ryhmän sisäisessä vuorovaikutuksessa keskitytään avoimeen ja lämpimään vuorovaikutukseen ryhmän jäsenten kesken. Vastausten perusteella myötätuntotekoihin tuetaan ja kannustetaan avoimen ilmapiirin kautta, joka sallii erilaiset tunteet ja niiden näyttämisen ryhmässä. Vuorovaikutuksessa korostetaan läheisyyttä, hellyyttä sekä lasten sensitiivistä kohtaamista.

Vastauksista kävi ilmi myös varhaiskasvatusten opettajien pitävän tärkeänä keskustelua, vuorovaikutusta sekä toiminnan ja tunteiden sanoittamista. Osana myönteistä vuorovaikutusta, ryhmässä toimitaan myös yhdessä: lapsia kannustetaan ottamaan toiset lapset mukaan leikkiin tai lapset otetaan mukaan myötätuntotekoon.

"Kehumalla, kannustamalla, sanoittamalla tilanteita"

"..Vaalimalla hyvää, positiivista yhteishenkeä ryhmässä ylipäättään ja tuomalla lasten vahvuuksia esiin. Kehumalla lapsia tasapuolisesti - kun lapsi on tyytyväinen itseensä, on hänen helpompi ajatella positiivisesti myös muista.."

"Sanoittamalla ääneen tilannetta, nimeämällä tunteita ja omaa tekemistäni. Antamalla "luvan" suruun."

"Toisia voi kehottaa rohkaisemaan, halaamaan tai ottamaan mukaan leikkiin. Toisen tunteiden sanoittaminen muille ja kysellä, miten surevaa lasta voisi auttaa."

Myötätuntotekoihin voidaan tukea lisäksi pedagogisen toiminnan avulla, jolloin aikuisjohtoisesti käsitellään erilaisia myötätuntotilanteita yhdessä lasten kanssa. Tilanteet voivat kummuta arjen mukana tuomista tilanteista tai ne voivat olla suunniteltua ja ohjattua toimintaa. Yhtenä tärkeänä muotona vastauksissa nousi aikuisen oma esimerkki, jossa korostuu hyvä käytös ja lapsen mallioppiminen. Lisäksi lapsen myötätuntotekoihin tuetaan ohjaamalla ja neuvomalla, miten erilaisissa tilanteissa, kuten riita- tai lohdutustilanteissa, on hyvä toimia.

"oma esimerkki, omat teot lapselle "mentorointi", olen läsnä 100% lasten arjessa--> näen kyseiset tilanteet ja ohjaan, opetan lasta käyttäytymään asiaan sopivalla tavalla"

"Kehun aina kun näen myötätuntotekoja. Ohjaan niihin ja annan oman esimerkkini."

Pedagogisen toiminnan avulla myötätuntotekoihin tukiessa voidaan kiinnittää huomiota myös lasten muihin taitoihin. Toiminta voi tällöin olla myös suunnitelmallista, jolloin toiminnassa voidaan hyödyntää erilaisia opetusmateriaaleja, kuten kuvia tai nukkeja. Tutkielman perusteella myötätuntotekoihin tuetaan vahvistamalla lapsen muita taitoja, esimerkiksi kiinnittämällä huomiota tunnetaitojen tai vuorovaikutustaitojen kehittämiseen. Vastausten perusteella hyvät sosiaaliset suhteet, käytöstavat sekä tunnetaidot

vaikuttavat toisen kohtaamiseen, positiiviseen ajatteluun sekä myötätuntoiseen käytökseen.

”Lapsi osaa sanoittaa tunteita, oppii ymmärtämään oikean ja väärän merkityksen, tuetaan pienten lasten sosiaalisten suhteiden kehittymistä. Myötätunto tukee kiintymyssuhteen muodostumista. Kohdataan lapset sensitiivisesti.”

”Kiinnitän huomiota lasten vuorovaikutus- ja tunnetaitoihin. Kiusaamistilanteisiin puututaan ja lasten kanssa jutellaan siitä, miltä toisesta tuntuu”

”Kuvia apuna käyttäen, sanoittamalla tilannetta ja tunteita...apuna voi käyttää vaikka käsinukkeja tai pehmoleluja”

”Oma esimerkki, käytännön harjoitteet; pelit, leikit.”

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

6.1 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen eettisyyttä tarkastellaan yleisesti hyvän tieteellisen käytännön periaatteiden kautta, joita tässä tutkimuksessakin on noudatettu. Tutkimuksessa on muun muassa tuotu esiin aikaisempien tutkimusten ja tekijöiden saavutuksia, joihin myös tätä tutkimusta sekä sen saamia tuloksia on paikoin vertailtu. Lisäksi tutkimuksen kulku sekä sen saamat tulokset on raportoitu tarkasti vaihe vaiheelta. Näin ollen tutkimus on myös toistettavissa. Tutkimuksen luotettavuutta voidaan puolestaan mitata tutkimuksen eri osa-alueita pohtien. Luotettavuutta tarkastellaan usein tutkimuksen kohteen ja tavoitteen osalta, tutkijan sitoutumisen ja rooli kautta, tutkimuksen toteutumisen, kuten tutkimukseen vastanneiden osalta sekä aineiston analyysin ja raportoinnin kautta. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Tämä tutkimus pohjautuu omaan mielenkiintoni tutkittavaan aiheeseen eli myötätuntotekoihin sekä näiden toteutumiseen taaperoikäisten varhaiskasvatuksessa. Tutkimuksen aihe on edelleen ajankohtainen ja pidän tärkeänä nostaa esiin nimenomaan pienten tunnetaitojen ja myötätuntotekojen näkymisen, sillä tunteen ja tunne-elämän kehittyminen näkyvät tällä ikäkaudella hyvin voimakkaina. Mielenkiintoni tutkimusaihetta kohtaan on säilynyt läpi tutkimuksen, jonka vuoksi aihetta on pyritty tutkimaan laajasti. Tutkimus ei välttämättä tuo täysin uutta tietoa esiin, mutta vahvistaa vähäisten tutkimusten tuloksia samankaltaisilla vastauksillaan.

Tutkimuksen aineistonkeruu sähköisellä kyselylomakkeella oli mielestäni sopiva valinta tutkimukselle. Vastauksia sain 11 kappaletta ja niissä esiintyi jonkin verran toistoa, mikä osoittaa luotettavuutta. Tutkimusta varten on hankittu tutkimuslupa Seinäjoen kaupungin varhaiskasvatukselta, ja kyselyyn vastanneet ovat antaneet suostumuksensa vastausten käsittelyyn. Tutkimus toteutettiin lisäksi anonymisti, eikä vastausten perusteella voinut tunnistaa vastaajien

henkilöllisyyksiä. Sähköisen kyselyn huonona puolena voi pitää kuitenkin tulkinvaraisuutta, sillä mahdollisuutta tutkijan ja vastaajien väliseen kommunikointiin ei ollut. Tässä tutkimuksessa korostui tutkijan rooli vastausten tulkitsejana sekä kysymysten ja tutkittavan aiheen ymmärtäminen oikein vastaajien puolelta. Esimerkiksi 'myötätuntoteot' käsitteenä saattaa osalle olla vieras ja yhdessä vastauksista käsiteltiinkin osittain negatiivisia tekoja, kuten lyömistä ja potkimista. Kyselylomakkeen alussa oli kuitenkin avattu mitä myötätuntoteoilla tässä tutkimuksessa tarkoitetaan, jotta suuremmilta epäselvyyksiltä välttyttäisiin. Tutkimuksen vastaukset hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

6.2 Johtopäätökset

Tutkielman mukaan alle 3-vuotiaiden varhaiskasvatuksessa on tunnistettavissa laajasti erilaisia myötätuntotekoja. Tutkielman tuloksissa näkyi myötätunnon kolmivaiheinen prosessi, jolloin pienten lasten kuvattiin osoittavan myötätuntoa aina surun tunnistamisesta myötätuntoiseen tekoon, kuten auttamiseen saakka. Mielipahan huomaaminen taaperoiden varhaiskasvatuksessa näkyy lapsen ihmettelynä sekä pysähtymisenä toisen itkiessä. Mielipahaan saatetaan reagoida myötätuntoisesti eleitä osoittaen tai itkuun yhtyen. Joskus myötätunnon kokeminen johtaa myötätuntotekoon saakka, mikä näkyy pienten lasten keskuudessa esimerkiksi lelujen antamisena. Alle 3-vuotiaiden varhaiskasvatuksessa tunnistettavat myötätuntoteot voidaan siis nähdä pohjautuvan Rainion ym. (2020) esittelemään teoriapohjaan myötätuntotekojen rakentumisesta; Myötätuntoteot rakentuvat mielipahan havaitsemisesta, empatian heräämisestä sekä näiden kautta syntyneestä halusta helpottaa toisen mielipahaa teoin.

Vaikka alle 3-vuotiaiden varhaiskasvatuksessa on havaittavissa monenlaisia myötätuntotekoja, on muistettava pienten lasten ryhmässä oleva ikäjakauma ja sitä vastaavat kehitykselliset erot. Varhaiskasvatusta tarjotaan 0–6-vuotiaille, jolloin alle 3-vuotiaidenkin lasten ryhmässä ikäerot voivat olla suuret (OPH, 2022). Nurmen ym. (2014, s. 27, 49) mukaan lapsen kyky kehittyä ja oppia on varhaislapsuudessa hyvin voimakasta mutta myös yksilöllistä. Esimerkiksi alle

1-vuotias jokeltelee, 1–2-vuotiaat oppivat ensimmäisiä sanoja, kun taas 3-vuotias lapsi taivuttaa jo sanoja. Pienten lasten taidoissa voi siis tässä vaiheessa olla jo suuria eroavaisuuksia. Tutkimuksen tuloksia myötätuntotekojen osoittamisesta onkin tästä syystä huomioitava myös yksilöllisestä näkökulmasta ja yksilön kyvystä osoittaa myötätuntoa. Tämän tutkimuksen tulosten mukaan esimerkiksi osa 3-vuotiaista osaa auttaa toisia pukeutumisessa sekä sanoittaa tunteitaan, kun taas yksivuotiailta ei voida vielä välttämättä odottaa tällaisia taitoja.

Kuten aikaisemmin teoriassa nostettiin esiin, myötätunnon osoittaminen ei aina etene lohduttavaan tekoon saakka. Myös tämän tutkielman tulokset osoittavat myötätunnon näkymisen varhaiskasvatuksessa joissain tapauksissa ainoastaan havainnon tekemisenä toisen mielipahasta. Syitä tälle alle 3-vuotiaiden lasten kohdalla saattaa olla useita. Yhtenä syynä voidaan mielestäni pitää juuri pienimpien lasten kehitykseen pohjautuvia taitoja osoittaa myötätuntoa, mikä saattaa näkyä toisen mielipahan havaitsemisena, myötäelämisenä tai toisen tunteiden ihmettelynä ilman konkreettisempaa lohduttavaa tekoa. Ryhmän isommilla lapsilla puolestaan saattaa olla epävarmuutta, miten toimia tilanteessa tai heidän myötätuntoinen tekonsa saatetaan tulkita väärin (Rajala ym., 2019, s. 16).

Koska pieni lapsi vielä opettelee uusia taitoja, tarvitsee hän usein aikuisen tukea oikeanlaiseen toimintaan. Salmi ym. (2022, s.236) toteaaakin pientenkin lasten kykenevän myötätuntotekoon mahdollisuuden tullen tai saadessaan tähän tukea. Rajalan ym. (2019, s. 16) tutkimuksen mukaan juuri aikuisen tuki ja esimerkki ovat puolestaan suuressa asemassa myös lasten taidoille osoittaa myötätuntoa toista kohtaan. Heidän mukaansa aikuisen johdatuksella, ja tiedostamatta syntyneellä toimintakulttuurilla sekä lasten ja aikuisten välisellä työnjaolla on vahva merkitys myös myötätuntotekoihin ja lohduttamistilanteiden kulkuun. Myös tämän tutkielman tuloksissa nousi esiin aikuisjohtoinen pedagoginen toiminta sekä ryhmän sisäiseen vuorovaikutukseen perustuva toimintakulttuuri, joiden avulla lasta pyritään tukemaan ja kannustamaan myötätuntotekoihin. Tuloksissa korostui aikuisen oma esimerkki, lasten neuvominen sekä erilaisista tilanteista oikean käyttäytymisen opettamisen merkitys. Varhaiskasvatuksessa lasta opetetaan myös pedagogisen toiminnan avulla, joissa myötätuntoteot nähdään osana muita taitoja, kuten vuorovaikutus- ja tunnetaitojen opettamista. Lämpimällä vuorovaikutuksella, keskusteluilla sekä

sensitiivisellä huomioimisella koetaan myös olevan suuri merkitys myötätuntotekoihin kannustamisessa. Tämä viittaa mielestäni myötätuntoisen toimintaympäristön luomiseen ja sen tuomaan, tiedostettuun sekä tiedostomattomaan, opetukseen.

Alle 3-vuotiaiden varhaiskasvatuksessa näkyvät myötätuntoteot liittyvät tulosten mukaan pitkälti auttamiseen, antamiseen, jakamiseen, lohduttamiseen sekä läsnäoloon. Yhtenä myötätuntoteon muotona on usein esitelty lisäksi mukaan ottaminen, jonka huomasi tämän tutkielman vastauksissa vähäiseksi. Mukaan ottaminen korostui lähinnä keinona tukea myötätuntotekoihin ja puuttui täysin lasten toisilleen osoittamista myötätuntoteoista. Toisaalta esimerkiksi lasten sosiaaliset taidot sekä leikkitaidot tässä ikäluokassa alkavat vasta kehittyä. Esimerkiksi kaksivuotiaana leikki sisältää pitkälti vuorovaikutuksetonta rinnakkaisleikkiä tai yhteisleikkiä, joissa leikki on itsenäistä, vaikka se toteutuukin muiden lasten kanssa. (Nurmiranta ym., 2009, s. 60.) Toisena huomiona tuloksissa korostui myötätuntotekojen osoittaminen pukeutumis- ja leikkitilanteissa, jolloin useimmiten koettiin harmin tunteita. Samankaltaisia tutkimustuloksia on havaittu myös 2017 julkaistussa Linda Nurhosen pro gradu-tutkielmassa ”Kertomuksia 3–5-vuotiaiden myötätuntoteoista”.

Tutkielman tavoitteena on lisätä tietoisuutta myötätuntotekojen näyttäytymisestä sekä tukemisen menetelmistä alle 3-vuotiaiden varhaiskasvatuksessa. Tutkielman mukaan varhaiskasvatuksen opettajat tunnistavat hyvin ryhmässä toteutuvia myötätuntotekoja ja hallitsevat erilaisia keinoja myötätuntotekoihin tukemiseen. Tutkielman avulla halutaan korostaa myötätuntoista kasvatusta osana kokonaisvaltaista, hyvinvoivaa kasvua. Tutkielma voi myös tukea kohti myötätuntoisen toimintakulttuurin luomista pienten varhaiskasvatuksessa. Vaikka Ahonen ja Roos (2021, s. 209) ovat esittäneet mielenkiintoisen näkökulman siitä, että alle 3-vuotiaat huomaavat vanhempia lapsia herkemmin toisen mielipahan ja pyrkivät auttamaan toista, on mielestäni entistä tärkeämpää luoda myötätuntoinen toimintakulttuuri ja tavat osaksi lasten toimintaa jo varhaisessa iässä. Ahonen ym. (2021) epäilevätkin juuri totuttujen tapojen, joissa aikuinen toimii lohduttajana, hidastavan lasten myötätuntoista käytöstä myöhemmässä vaiheessa. Olisikin ensiarvoisen tärkeää kyetä perustamaan jatkumo lapsen luontaiselle myötätuntoiselle käytökselle, sen sijaan, että tämä tukahdutettaisiin. Tämä toimisi pohjana myös tulevaisuuden

myötätuntoisen yhteiskunnan rakentumiselle. Koska myötätuntoa ja myötätuntotekoja on varhaiskasvatuksessa tutkittu useimmiten niiden toteutumisen näkökulmasta, olisi mielenkiintoista jatkaa tutkimusta myötätuntouppumuksen sekä myötätuntokulttuuria hidastavien tai estävien tekijöiden kautta. Näin ollen voitaisiin kiinnittää paremmin huomiota myös myötätuntotekojen epäkohtiin toimintakulttuuria luodessa.

LÄHTEET

- Ahonen, L. & Roos, P. (2021). Untuvikot – Alle 3-vuotiaiden pedagogiikka. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Jalovaara, E. (2008). Tunnetaidot tiedon rinnalle kasvatuksessa. Mediapinta.
- Juuti, P. & Puusa, A. (2020). Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus Oy.
- Kiviniemi, K. (2018). Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2 – Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: Ps-Kustannus.
- Köngäs, M. (2019). Tunneäly varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: Ps-Kustannus.
- Lipponen, L. (2016). Constituting Cultures of Compassion in Early Childhood Educational Settings. Teoksessa S. Garvis (toim.) *Nordic Children and Families*. Routledge. Luettu 16.4.2022. Saatavilla: https://www.researchgate.net/publication/306132620_Cultures_of_Compassion
- Nummenmaa, L. (2010). Tunteiden psykologia. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö tammi.
- Nurmiranta, H., Leppämäki, P. & Horppu, S. (2009). Kehityspsykologiaa lapsuudesta vanhuuteen. Helsinki: Kirjapaja.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2021). Toimenpideohjelma kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja oppilaitoksissa. Luettu 13.4.2021. Saatavilla: <https://okm.fi/documents/1410845/57515679/Toimenpideohjelma+kiusaamisen+v%C3%A4kivallan+ja+h%C3%A4irinn%C3%A4n+ehk%C3%A4isemiseksi+muistio.pdf/9a686c7f-60f7-2677-c182->

[b5fd21433367/Toimenpideohjelma+kiusaamisen+v%C3%A4kivallan+ja+h%C3%A4irinn%C3%A4n+ehk%C3%A4isemiseksi+muistio.pdf?t=1611661280060](https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf?t=1611661280060)

- OPH. (2016). Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. 3.painos. Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy. Luettu 15.4.2022. Saatavilla: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- OPH. (2022). Mitä on varhaiskasvatus? Opetushallitus. Luettu 26.4.2022. Saatavilla: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-varhaiskasvatus>
- OPH. (2022). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Opetushallitus. Saatavilla: <https://eperusteet.opintopolku.fi/eperusteet-service/api/dokumentit/8286690>
- Pessi, A. B. & Martela, F. (2017). Myötätuntoista ihmistä ja työelämää etsimässä. Teoksessa A. B. Pessi, F. Martela & M. Paakkanen (toim.) *Myötätunnon mullistava voima*. PS Kustannus. Jyväskylä. s. 12–34.
- Puusa, A. (2020.) Haastattelutyypit ja niiden metodiset ominaisuudet. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus Oy.
- Rainio, A. P., Kurenlahti, E., Nurhonen, L., Pursi, A., Hilppö, J. & Lipponen, L. (2020). "Kohti elävää myötätuntokulttuuria": Päiväkotien myötätuntokäytännöt liikkeessä. *Varhaiskasvatuksen tiedelehti. Journal of Early Childhood Education Research* 9 (2), s. 329–348.
- Rajala, A., Kontiola, H., Hilppö, J., & Lipponen L. (2019). Lohdutustilanteet ja myötätuntokulttuuri alle kolmivuotiaiden päiväkotiryhmässä. *Kasvatus*, 50(4), 314–326.
- Rajala, A. & Lipponen, L. (2018). Early childhood education and care in Finland: Compassion in narrations of early childhood education student teachers. Teoksessa S. Garvis, S. Phillipson & H. Harju-Luukkainen (toim.), *International perspectives on early childhood education and care: Early childhood education in the 21st century Vol I* (s. 64–75). Routledge, New York. Luettu 16.4.2022. Saatavilla: [https://helda-helsinki-fi.libproxy.tuni.fi/bitstream/handle/10138/321533/RajalaLipponenNarratives_FINAL.pdf?sequence=1](https://helda-helsinki.fi/libproxy.tuni.fi/bitstream/handle/10138/321533/RajalaLipponenNarratives_FINAL.pdf?sequence=1)

- Rajala, A., Lipponen, L., Pursi, A. & Abdulhamed, R. (2017). Miten myötätuntokulttuureja luodaan päiväkodeissa? Teoksessa A. B. Pessi, F. Martela & M. Paakkanen (toim.) *Myötätunnon mullistava voima*. PS Kustannus. Jyväskylä. s. 166–182.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Verkkolähde. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Luettu 18.4.2022. Saatavilla: <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>
- Salmi, K., Rajala, A. & Lipponen, L. (2022). Mielipahasta myötätuntoon – myötätuntotekojen rakentuminen varhaiskasvatuksessa. *Journal of Early Childhood Education Research* 11 (2), s. 233–252.
- Seppänen, M. (2021). Tunnetaidot voimavarana – Opas sosiaali- ja terveysalalle. Jyväskylä: PS-Kustannus
- Seppänen, A. M., Pessi, A. B., Grönlund, H. & Paakkanen, M. (2017). Myötätunto – ihmisyyteen vastaaminen. Teoksessa A. B. Pessi, F. Martela & M. Paakkanen (toim.) *Myötätunnon mullistava voima*. PS Kustannus. Jyväskylä. s. 35–53.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. Uudistettu laitos.

LIITTEET

Liite 1: Kyselylomake

1. Työskenteletkö tällä hetkellä alle 3-vuotiaiden lasten ryhmässä? *

Kyllä

Ei

2. Oletko aikaisemmin työskennellyt alle 3-vuotiaiden lasten ryhmässä? *

Kyllä

Ei

3. Kuinka monta vuotta olet työskennellyt varhaiskasvatuksen opettajana? *

Alle 5 vuotta

5-10 vuotta

Yli 10 vuotta

4. Kuvaile millaisia myötätuntotekoja tunnistat lasten välillä varhaiskasvatusympäristössä. *

Kirjoita vastaus

5. Kuvaile millaisia myötätuntotekoja tunnistat lasten ja aikuisten välillä varhaiskasvatusympäristössä. *

Kirjoita vastaus

6. Millaisissa tilanteissa (esim. leikki, ruokailu, pukeutuminen) lasten väliset myötätunteot useimmiten alle 3-vuotiaiden ryhmässä ilmenevät?

Kirjoita vastaus

7. Kuvittele tilanne, jossa autat surullista lasta. Miten voit ottaa toisen lapsen/toiset lapset lohdutustilanteeseen mukaan?

*

Kirjoita vastaus

8. Miten tuet ja kannustat lasta myötätunteihin omassa työssäsi? *

Kirjoita vastaus